

Чижова В.І.
доктор економічних наук., професор
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Гарабазій І.М.
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У грудні 2009 року Україна ратифікувала основні міжнародні документи у сфері забезпечення прав дітей згідно зі світовими стандартами освіти, соціального захисту та охорони здоров'я. В першу чергу мова йде про статтю 24 Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, в якій встановлено обов'язок держави щодо реалізації інклюзивної моделі освіти, тобто створення такого предметно-просторового спеціального середовища, яке б дало змогу всім дітям бути однаково рівними учасниками навчального процесу в єдиному освітньому просторі відповідно до їхніх особливостей, потреб і можливостей.

Згідно Закону України «Про освіту» інклюзивне навчання - система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [1].

Інклюзивне освітнє середовище - сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Законом встановлено, що інклюзивне навчання здобувачів освіти базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. При цьому заклади освіти створюють умови для навчання осіб з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної програми розвитку та з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей [1].

Діти з особливими освітніми потребами (ОПП) мають право на:

- дистанційну та індивідуальну форми навчання;
- психолого-педагогічну та корекційно-розвиткову допомогу;
- інклюзивні та спеціальні групи (класи) у загальноосвітніх навчальних закладах;
- «підлаштовані» для їхніх потреби загальноосвітні школи і класи, тобто на відповідні архітектурні перепланування;
- корекційних педагогів, тьюторів, психологів;
- адаптовані навчальні плани та програми, методи та форми навчання, ресурси спеціальної освіти, партнерство з громадою.

Попри складну ситуацію в Україні, число дітей, чиї батьки обирають інклюзивне навчання, й надалі зростає. За п'ять навчальних років, починаючи з 2018/2019 н. р., чисельність дітей з ООП, які здобувають освіту в інклюзивних класах ЗЗСО, збільшилася майже втричі. За офіційними статистичними даними, у 2022-2023 н. р. 33861 учень з ООП здобував освіту в інклюзивних класах ЗЗСО, навчання цих дітей забезпечували 22685 асистентів учителя. З 12976 ЗЗСО інклюзивне навчання було організовано в 7012 школах, що становить 54 % загальної кількості таких закладів. Навчання здійснювалось у 24995 інклюзивних класах [2].

Водночас у 2022-2023 н. р. продовжували функціонувати 273 спеціальних ЗЗСО, в яких здобував освіту 33 671 учень з ООП; 39 санаторних шкіл (санаторних шкіл-інтернатів) із контингентом 9 263 дитини; 12 дитячих будинків, де виховується 519 дітей. Зазначені заклади в умовах війни не лише надавали освітні послуги, а й стали прихистком для внутрішньо переміщених здобувачів освіти.

В Україні створена мережа інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), які підтримують організацію інклюзивного навчання в закладах загальної середньої, дошкільної та професійно-технічної освіти. Ситуація з ІРЦ під час війни здебільшого залежить його розташування. Є регіони, де здебільшого фахівці виїхали чи працюють дистанційно.

За оперативною інформацією Міністерства освіти і науки України, станом на 26 червня 2023 р. в умовах воєнного стану фактично працюють 647 ІРЦ, 35 центрів опинилися на тимчасово окупованій території. Чисельність педагогічних працівників

ІРЦ (вчителів-логопедів, вчителів-дефектологів, вчителів-реабілітологів, практичних психологів) становить 3935 осіб, або 79,6% загальної потреби [2].

З метою забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на здобуття освіти в умовах воєнного стану було внесено ряд змін до нормативно-правових актів, що регулюють організацію освітнього процесу для таких дітей. Міністерством було надано детальні роз'яснення щодо організації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням зазначених змін (лист МОН від 15.06.2022 № 1/6435-22 «Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами»).

Освітній процес відповідно до рішень обласних, Київської міської військових адміністрацій та засновників закладів освіти, може бути організовано за очною, дистанційною формами навчання або шляхом їх поєднання (за змішаним режимом). Форма організації освітнього процесу може змінюватися впродовж навчального року залежно від безпекової ситуації [3]. Нажаль в процесі діяльності освітні заклади стикаються з величезною масою проблем, які потребують вирішення, відповідного фінансового супроводу, нормативно-правового корегування.

Міністерством визначено пріоритетні напрями розвитку інклюзивної освіти на 2023–2024 рр. та на період до 2030 р.:

- упровадження й розвиток системи раннього втручання (до 4-х років) на національному та місцевому рівні з урахуванням медичної, психологічної, соціальної й освітньої складових;

- забезпечення надання особам з ООП якісних освітніх послуг відповідно до індивідуальних потреб і можливостей на всіх рівнях освіти; – підготовка, перепідготовка та підвищення фахової компетентності педагогічних працівників для роботи із особами з ООП;

- відновлення закладів освіти та мережі ІРЦ, зруйнованих і розграбованих під час агресії проти України. Оновлення їх матеріально-технічного забезпечення та створення інклюзивного освітнього середовища;

- облаштування укриттів закладів освіти з урахуванням потреб маломобільних груп населення;

– удосконалення системи фінансування інклюзивного навчання з метою раціонального використання державних коштів, запровадження диференційованого підходу з урахуванням особливих потреб учасників освітнього процесу;

– забезпечення освітніх послуг для дітей, які перебувають на довготривалому лікуванні або реабілітації в закладах охорони здоров'я, зокрема в рамках програми «Школа супергероїв».

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

2. Освіта і наука України в умовах воєнного стану: Інформаційно-аналітичний збірник. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>

3. Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2023/2024 навчальному році: Лист МОН № 1/13094-23 від 31.08.2023 URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/653/25d/630/65325d630b634556478794.pdf>